

เอกสารประกอบคำบรรยาย
กฎหมายลักษณะหนี้ (LLB0201) ภาคเรียน 1/2563

การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย

1. ความหมายของการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย

การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย หมายความว่า การชำระหนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้หรือเป็นไปได้ หรืออีกนัยหนึ่งไม่อาจชำระหนี้ให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้ตนเอง การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยนี้ต้องไม่ใช่ลักษณะชั่วคราว ต้องเป็นการชำระหนี้เป็นไปไม่ได้โดยถาวร เช่นตกลงซื้อม้าหนึ่งตัว โดยตกลงว่าในวันรุ่งขึ้นจะมารับม้า ปรากฏว่าในคืนนั้นเองฟ้าผ่าม้าตายทั้งคอก ดังนี้ถือว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย หรือตกลงซื้อข้าวสาร 100 กระสอบ ปรากฏว่าในคืนนั้นเองไฟไหม้ข้าวสารทั้งโกดัง กรณีถือว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยเช่นเดียวกันเพราะการชำระหนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้หรือเป็นไปได้

หากการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย มีขึ้นหรือเกิดขึ้นก่อนสัญญาเกิดขึ้นกรณีถือว่า การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัย การนั้นเป็นโมฆะ มาตรา 150 แต่หากการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยเกิดขึ้นในภายหลังหรือตอนหลังที่หนี้เกิดขึ้นแล้ว มีผลทำให้คู่สัญญาหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ตามมาตรา 218, 219

2. พฤติการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้เป็นอันพันวิสัย

พฤติการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้เป็นอันพันวิสัย มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมายถึงเหตุ หรือเหตุการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย

เหตุหรือพฤติการณ์นี้อาจเป็นเพราะตัวทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้สูญหายหรือถูกทำลายไปทั้งหมดหรือในบางส่วนสำคัญ หรือกรณีที่หนี้เป็นการ โอนกรรมสิทธิ์ แต่ทรัพย์ได้โอนไปยังผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว หรือกรณีที่จ้างให้ลูกหนี้ต้องการทำการ แต่ลูกหนี้ตกอยู่ในฐานะที่ไม่อาจชำระหนี้ได้เป็นเพราะตาย หรือร่างกายพิการ หรือการชำระหนี้ต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายในภายหลังสัญญาเกิดขึ้น เหล่านี้ถือว่าเป็นพฤติการณ์ทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย

การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยต้องเป็นการชำระหนี้ไม่ได้โดยแน่แท้ หากเป็นเพียงการชำระหนี้ที่ก่อความยุ่งยากหรือเพิ่มภาระให้แก่ลูกหนี้มากขึ้น หรือกรณีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงมีผลทำให้ลูกหนี้ต้องใช้จ่ายในการชำระหนี้หนี้เพิ่มขึ้น กรณีดังกล่าวไม่ถือว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย เช่นตกลงก่อสร้างบ้าน ต่อมาวัสดุขึ้นราคา จะอ้างว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยหาได้ไม่(ฎีกาที่ 928/2521)

การชำระหนี้ทำไม่ได้เพียงชั่วคราว ไม่ใช่กรณีการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย เช่นขายที่ดินแต่อยู่ระหว่างเวนคืนห้ามโอนชั่วคราว (ฎีกาที่ 521/2488)

นิติกรรมบางอย่างมีกฎหมายควบคุม จะต้องขออนุญาตจากทางราชการก่อน แต่ไม่ถึงกับเป็นการห้ามเด็ดขาด ไม่ถือว่าเป็นการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย เช่นสัญญาซื้อขายที่เจ้าพนักงานที่ดินห้ามโอน แต่ยังสามารถอุทธรณ์ได้ (ฎีกาที่ 468/2490)

กรณีส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ถ้าทรัพย์สินสูญหายหรือถูกทำลาย การส่งมอบก็ย่อมกลายเป็นพันวิสัย ส่วนการส่งมอบทรัพย์สินทั่วไป โดยปกติหากเกิดเหตุสุดวิสัยไม่ เว้นแต่ในกรณีพิเศษเช่นมีการกำหนดแหล่งผลิตทรัพย์สิน หรือประเภทชนิดนั้นไม่อาจหาได้โดยสิ้นเชิง

3. พฤติการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้เป็นอันพันวิสัยและเหตุสุดวิสัย

เหตุสุดวิสัยนั้นย่อมหมายถึงเหตุใดๆอันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดีไม่มีใครจะอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควร อันพึงคาดหมายได้จากบุคคลเช่นนั้นในฐานะเช่นนั้น (ฎีกาที่ 1371/2527)

อุบัติเหตุ เป็นเหตุที่มีได้เกิดขึ้นโดยเจตนาของผู้ที่ได้รับผลจากเหตุนั้นอาจเกิดขึ้นโดยการกระทำของบุคคลอื่น หรือเหตุธรรมชาติ โดยปกติหากลูกหนี้ไม่ได้ชำระหนี้เพราะอุบัติเหตุ ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ลูกหนี้ได้กระทำผิดอยู่ก่อนแล้ว เช่นผิดนัด ตามมาตรา 217

แนวคำพิพากษาศาลฎีกา ไม่ใช่เหตุสุดวิสัย

ฎีกาที่ 473/2519 จำเลยทราบดีว่ากระแสน้ำไหลเชี่ยวจึงมีหน้าที่ต้องระมัดระวังอย่างดีในการลากจูง เมื่อแพไม้ขนเสาสพานแตกจึงเป็นความบกพร่องของฝ่ายจำเลยเอง ไม่ใช่เหตุสุดวิสัย

ฎีกาที่ 43/2525 ในการขับเรือแพขนานยนต์เข้าจอดเทียบท่าแม้กระแสน้ำจะไหลเชี่ยว ถ้าจำเลยที่ 2 ใช้ความระมัดระวังตามสมควรอย่างเช่นเคย เรือแพขนานยนต์ก็ไม่เอียง และรถจะไม่ไหลตกทะเล เหตุที่เกิดขึ้นจึงเกิดแต่จำเลยที่ 2 ไม่ใช่ความระมัดระวังให้เพียงพอในการขับเรือแพขนานยนต์เข้าจอดเทียบท่า หากใช้เกิดแต่เหตุสุดวิสัยที่จำเลยที่ 2 จะป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้แต่อย่างใดไม่

ฎีกาที่ 1656/2525 จำเลยใช้เชือกในล่อนเส้นเดียวผูกเรือลำเลียงของจำเลยติดกับเรือเดินทะเลเพื่อขนถ่ายข้าวสารขึ้นเรือเดินทะเล ขณะที่กำลังขนถ่ายข้าวสารอยู่นั้นเกิดพายุอย่างแรง เชือกผูกหัวเรือลำเลียงขาดน้ำเข้าเรือข้าวสารในเรือเปียกน้ำเสียหาย ขณะเกิดเหตุเป็นฤดูหนาวซึ่งมักมีคลื่นลมแรงตลอดวัน และการป้องกันไม่ให้เชือกขาดอาจทำได้โดยการผูกเรือด้วยเชือกหลาย ๆ เส้น ดังนั้นเหตุที่เกิดขึ้นยังถือไม่ได้ว่าเป็นเหตุสุดวิสัยเพราะมีทางที่จะป้องกันมิให้เหตุนั้นเกิดขึ้น จำเลยจึงต้องรับผิดชอบ

ฎีกาที่ 174/2528 การที่ห้ามล้อเท้าของรถยนต์คิดใช้การไม่ได้ในขณะที่ขับ เป็นเหตุให้รถยนต์ชนรถยนต์สามล้อ ไม่ใช่เหตุสุดวิสัย เพราะยังอยู่ในวิสัยที่ผู้ขับขี่อาจป้องกันได้ถ้าหากใช้ความระมัดระวังตามสมควร โดยตรวจดูสภาพของรถให้เรียบร้อยก่อนนำออกไปรับส่งผู้โดยสาร

ฎีกาที่ 478/2523 จำเลยเป็นผู้จำหน่ายและครอบครองกระแสไฟฟ้าซึ่งพาดสายไปตามถนน มีหน้าที่ จะต้องระมัดระวังมิให้สายไฟฟ้าชำรุดบกพร่องอันจะเกิดอันตรายแก่ประชาชน เมื่อจำเลยละเลยไม่ตรวจตราดูแลแก้ไขให้สายไฟฟ้าอยู่ในสภาพที่อยู่ตลอดเวลาจนเกิดมีการตายเพราะถูกกระแสไฟฟ้า จึงไม่ใช่เหตุสุดวิสัย จำเลยจึงต้องรับผิดชอบ

ฎีกาที่ 2668/2524 จำเลยขับรถมาด้วยความเร็วสูง เมื่อเฉี่ยวชนท้ายรถคันหนึ่งแล้วก็ไม่สามารถหยุดได้ทันทีที่ก่อนที่จะแล่นไปชนท้ายรถโจทก์ ซึ่งอยู่ห่างจุดที่รถเฉี่ยวชนประมาณ 25 เมตร กรณีเป็นเรื่องที่อาจป้องกันได้ถ้าจำเลยไม่ขับรถเร็วจนเกินไป ไม่เป็นเหตุสุดวิสัยตาม

แนวคำพิพากษาศาลฎีกา เหตุสุดวิสัย

ฎีกาที่ 2015/2520 ตายวิงตัดหน้ารถยนต์ที่จำเลยขับในระยะกระชั้นชิด เป็นความประมาทของผู้ตายเอง จำเลยไม่อาจห้ามล้อหยุดได้ทันสุดวิสัยที่จะป้องกันได้ ไม่ใช่เกิดจากความประมาทของจำเลย

ฎีกาที่ 326/2522 จำเลยขับรถหลบรถของ ผ. ที่ขับสวนล้าเส้นทางมาในระยะกระชั้นชิด จึงบังคับรถไม่ได้ ไปชนรถของโจทก์ที่คนขับหลบรถออกนอกเขตถนนมา ดังนี้ ไม่ใช่จำเลยประมาท แต่เกิดจากเหตุสุดวิสัย

ฎีกาที่ 1371/2524 การที่เกิดฝนตกผิดปกติติดต่อกันหลายวันทำให้น้ำในคลองไหลเชี่ยวจนสามารถพัดพาไม้ที่ผูกรวมเป็นแพอยู่ในคลองออกไปสู่แม่น้ำตามหาไม่พบนั้น เป็นกรณีที่ไม้หลุดลอยหายไปเนื่องจากภัยธรรมชาติเหลือวิสัยที่จะป้องกันได้นับเป็นเหตุสุดวิสัย

4. ผลของการชำระหนี้พ้นวิสัย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย หมายถึงการพ้นวิสัยในภายหลัง หากเป็นการพ้นวิสัยแต่แรก ก็เป็นเรื่องนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพ้นวิสัย สัญญาเป็นโมฆะตามมาตรา 150 แต่หากการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัยในภายหลังซึ่งเรียกว่า “การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย” ซึ่งมีผลทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ หากมีความเสียหายเกิดขึ้น ก็ต้องพิจารณาว่าใครจะต้องรับผิดชอบในการพ้นวิสัยนั้นหรือไม่ แยกพิจารณาเป็น 2 กรณีคือ กรณีทั่วไป กับกรณีของหนี้ต่างตอบแทน

4.1 กรณีทั่วไป

หลักเมื่อการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย เจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ไม่ได้ แต่พ้นวิสัยหาทำให้หนี้ระงับ

เสมอไปไม่ได้และไม่ได้อธิบายความว่าลูกหนี้หลุดพ้นจากความรับผิดชอบโดยสิ้นเชิง ลูกหนี้ยังคงรับผิดชอบไปหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่า พฤติการณ์ซึ่งทำให้การชำระหนี้ กลายเป็นพ้นวิสัยเกิดขึ้นเพราะความผิดของลูกหนี้หรือไม่เพียงไร ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบหรือไม่ให้พิจารณาตามหลักความผิดของลูกหนี้

4.1.1 พุทธการณที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ

มาตรา 217 ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในความเสียหาย

1) บรรดาที่เกิดแต่ความประมาทเลินเล่อในระหว่างเวลาที่ตนผิดนัด หมายความว่า ถ้าเกิดความเสียหายอย่างใด ๆ ขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่อของลูกหนี้หรือของบุคคลซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบด้วย ในที่ระหว่างผิดนัดแล้ว ลูกหนี้จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายนั้นต่อเจ้าหนี้ เช่น นาย ก. ยืมรถยนต์ของนาย ข. ไปใช้กำหนดส่งคืน วันที่ 20 กรกฎาคม 2553 เมื่อถึงกำหนด นาย ก. ไม่ส่งมอบรถยนต์คืน แล้วหลังจากนั้นนาย ก. ขับรถยนต์ด้วยความประมาทเลินเล่อชนกับต้นไม้เสียหายทั้งคัน ดังนี้ นาย ก. ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการประมาทเลินเล่อของตน

2) ในการที่ชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยเพราะอุบัติเหตุอันเกิดขึ้นในระหว่างเวลาที่ผิดนัดด้วย หมายความว่า การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย เพราะอุบัติเหตุอันเกิดขึ้นในระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัด ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ อุบัติเหตุ คือเหตุใดๆ อันเกิดขึ้น โดยมิได้คาดฝันโดยมิใช่ความผิดของใคร แต่เหตุที่ทำให้ลูกหนี้ผิดนัดเพราะความเสียหายเกิดขึ้นในระหว่างที่ลูกหนี้ผิดนัด เช่น นาย ก. ยืมรถยนต์ของนาย ข. ไปใช้กำหนดส่งคืน วันที่ 20 กรกฎาคม 2553 เมื่อถึงกำหนด นาย ก. ไม่ส่งมอบรถยนต์คืน ในระหว่างนั้นไฟไหม้บ้านนาย ก. เป็นเหตุให้รถยนต์เสียหายทั้งคัน ดังนี้ นาย ก. ต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าวแม้เหตุไฟไหม้จะเป็นอุบัติเหตุก็ตาม เว้นแต่ บ้านนาย ก. และนาย ข. อยู่ติดกัน แม้จะส่งมอบรถยนต์คืนไฟก็ยังไม่มารถยนต์อยู่นั่นเอง

ฎีกาที่ 1074/2546 การส่งข้าวเปลือกให้จำเลยจะทยอยส่งเป็นงวด โดยกำหนดให้จำเลยสีข้าวเปลือกให้เสร็จตามระยะเวลา แต่ไม่ปรากฏว่าเมื่อจำเลยสีข้าวเปลือกเสร็จแล้วจะต้องส่งมอบข้าวสารแก่โจทก์เมื่อใด โจทก์ก็มีได้ทวงถามให้จำเลยส่งมอบข้าวสารที่สีเสร็จแล้วแก่โจทก์ เมื่อโจทก์ไม่ได้เรียกให้จำเลยส่งมอบข้าวสารแก่โจทก์แล้ว จึงถือไม่ได้ว่าจำเลยผิดนัดในการส่งมอบข้าวสารแก่โจทก์อันจะต้องรับผิดชอบตามป.พ.พ. มาตรา 217

มาตรา 218 เป็นเรื่องที่ลูกหนี้ไม่อาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ เพราะการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย เจ้าหนี้ไม่มีทางที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่ตนได้ หากแต่มีสิทธิจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัยเป็นพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายได้ “**พฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ**” หมายความว่า เป็นพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของลูกหนี้เอง หรือเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่นซึ่งลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ หรืออาจจะเกิดจากการกระทำของตัวแทน หรือของบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้(มาตรา 220) ก็ได้ โดยที่พฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้เป็นพันวิสัยอาจจะเกิดจากการกระทำโดยเจตนา ประมาท เหตุสุดวิสัย หรือเหตุอื่นใดก็ได้

ตัวอย่าง นาย ก. ขายรถยนต์ให้แก่ นาย ข. ก่อนส่งมอบรถยนต์ นาย ก. ขับรถยนต์ด้วยความประมาทเดินเลี้ยว เป็นเหตุให้รถยนต์ตกแม่น้ำเสียหายทั้งคัน กรณีเป็นการชำระหนี้การเป็นพันวิสัย ทั้งนี้ เพราะเป็นพฤติการณ์ที่ นาย ก. ต้องรับผิดชอบ ดังนี้ นาย ก. ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ นาย ข. ซึ่งเป็นเจ้าหนี้

ส่วนกรณีมาตรา 218 วรรคสอง เป็นการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย แต่เพียงบางส่วน หากส่วนที่ยังสามารถชำระหนี้ได้เป็นอันไว้ประโยชน์ต่อเจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะไม่ยอมรับแล้วเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ทั้งหมดก็ได้ เช่น ตามตัวอย่างข้างต้น รถยนต์ตกแม่น้ำ เหลือเพียงโครงรถยนต์เท่านั้นที่ยังอยู่ในวิสัยที่จะชำระหนี้ได้ ดังนี้ นาย ข. จะไม่รับชำระหนี้ แล้วจะเรียกค่าสินไหมทดแทนทั้งหมดก็ได้

ฎีกาที่ 7030/2549 โจทก์และจำเลยทั้งหกทำสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินกัน แล้วกรุงเทพมหานครได้เข้าทำถนนในที่ดินดังกล่าวก่อนวันนัดโอนกรรมสิทธิ์โดยอ้างว่าเจ้าของที่ดินเดิมยกที่ดินบางส่วนให้เป็นที่สาธารณะ แต่ในสารบัญญัติทะเบียนที่ดินไม่ปรากฏว่าเจ้าของเดิมได้จดทะเบียนในสารบัญญัติทะเบียนแต่อย่างใด จำเลยทั้งหกจึงน่าจะไม่วินิจฉัยเรื่องที่เจ้าของที่ดินบางส่วนให้เป็นที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดิน การที่จำเลยไม่สามารถโอนที่ดินให้โจทก์ได้ครบถ้วนตามสัญญาจึงเป็นเรื่องพันวิสัยเนื่องจากเหตุซึ่งจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ โจทก์จึงไม่มีสิทธิ์เรียกร้องค่าปรับหรือค่าเสียหายจากจำเลยตาม ป.พ.พ. มาตรา 218 วรรคหนึ่ง

ฎีกาที่ 89/2536 โจทก์ทราบที่อยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญาว่าที่ดินพิพาทเป็นของบุตรผู้เยาว์ของจำเลย ซึ่งจะต้องขออนุญาตศาลก่อนจึงจะขายได้ การที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ขายที่ดินของบุตรผู้เยาว์จะถือว่าเป็นพฤติการณ์ที่จำเลยต้องรับผิดชอบหาได้ไม่ จำเลยไม่ผิดสัญญาจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าปรับให้แก่โจทก์

4.1.2 พฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ

มาตรา 219 เป็นเรื่องชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย ซึ่งเกิดจากภายหลังที่ก่อหนี้ และเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ดังนี้ลูกหนี้หลุดพ้นจากความรับผิด “**พฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ**” หมายความว่า เป็นพฤติการณ์อะไรก็ได้แล้วแต่ต้องมีไม่ใช่เป็นกรณีลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ เช่น พฤติการณ์ที่เกิดจากเหตุสุดวิสัย(มาตรา 8) หรือพฤติการณ์ที่กฎหมายห้าม เช่น ทำสัญญาซื้อขายข้าวสารต่อมาทางราชการมีกฎหมายห้ามส่งข้าวสารออกนอกประเทศ ถือว่าเป็นการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย โดยเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องไม่ต้องรับผิดชอบ ดังนี้ลูกหนี้หลุดพ้นจากความรับผิด

ตัวอย่าง นาย ก. ทำสัญญาขายม้าให้ นาย ข. หลังจากทำสัญญา ปรากฏว่าม้าตายเพราะฟ้าผ่า ถือว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย และเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ดังนี้ นาย ก. หลุดพ้นจากความรับผิดไม่ต้องส่งมอบม้าให้แก่ นาย ข.

กรณี มาตรา 219 วรรคสอง กรณีเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้กลายเป็นคนไม่สามารถชำระหนี้ได้ มีผลทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย ดังนี้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ และจะต้องเป็นพฤติการณ์ที่ลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ

ตัวอย่าง นาย ก. จ้างให้นาย ข. ไปร้องเพลงในงานแต่งงาน แต่ก่อนวันงานดังกล่าว นาย ข. ถูกรถยนต์ชนเป็นเหตุให้ได้รับบาดเจ็บสาหัสด้วยความประมาทของคนขับรถที่มาชน กรณีนาย ข. ไม่สามารถมาร้องเพลงให้แก่ นาย ก. ได้ตามสัญญา เป็นกรณีที่นาย ข. กลายเป็นคนไม่สามารถชำระหนี้ได้ถือเป็นพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย นาย ข. หลุดพ้นจากการชำระหนี้

ฎีกาที่ 1074/2546 การที่โจทก์ส่งมอบข้าวเปลือกของโจทก์ให้จำเลยสี่เป็นข้าวสารแล้ว ส่งคืนข้าวสารแก่โจทก์ โดยโจทก์ให้ค่าตอบแทนแก่จำเลยเป็นปลายข้าวและรำข้าว ถือเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง เมื่อขณะที่ไฟไหม้โรงสีไม่มีข้าวเปลือกแล้วมีแต่ข้าวสาร แสดงว่าข้าวสารที่จำเลยจะต้องส่งมอบแก่โจทก์เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งแล้ว เมื่อที่จำเลยไม่สามารถส่งมอบข้าวสารให้แก่โจทก์ได้เนื่องมาจากไฟไหม้โรงสีของจำเลย โดยไม่ปรากฏว่าเกิดจากการกระทำของผู้ใดจึงถือไม่ได้ว่าเหตุที่เกิดไฟไหม้โรงสีนั้นเนื่องมาจากพฤติการณ์ที่จำเลยต้องรับผิดชอบ การชำระหนี้ของจำเลยด้วยการส่งมอบข้าวสารแก่โจทก์ย่อมกลายเป็นพ้นวิสัยเพราะพฤติการณ์ซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบตามป.พ.พ. มาตรา 219 วรรคหนึ่ง

ฎีกาที่ 1768/2549 แม้กระทรวงการคลังมีคำสั่งระงับการดำเนินกิจการของจำเลยที่ 1 และสั่งห้ามมิให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ตามตั๋วสัญญาใช้เงินพิพาทแก่โจทก์ในวันที่ตั๋วสัญญาใช้เงินพิพาทถึงกำหนด แต่จำเลยที่ 1 ยังสามารถที่จะฟื้นฟูกิจการและอาจดำเนินกิจการต่อไปได้ในอนาคตหากแก้ไขฐานะและการดำเนินงานของจำเลยที่ 1 ได้สำเร็จ และกระทรวงการคลังได้แจ้งให้ผู้ถือตั๋วสัญญาใช้เงินของจำเลยที่ 1 ที่มีจำเลยที่ 2 เป็นผู้รับอาวัลไปติดต่อเพื่อขอรับชำระเงินจากจำเลยที่ 2 ผ่านจำเลยที่ 1 ได้ตามปกติเมื่อตั๋วสัญญาใช้เงินถึงกำหนด ดังนั้น การที่จำเลยที่ 1 ไม่สามารถที่จะชำระหนี้ตามตั๋วสัญญาใช้เงินพิพาทแก่โจทก์ตามกำหนดจึงไม่ใช่กรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นอันพ้นวิสัยเนื่องจากจำเลยที่ 1 กลายเป็นคนไม่สามารถชำระหนี้ได้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 219 วรรคสอง

4.2 กรณีหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทน

สัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระจนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอชำระหนี้ก็ได้ ตามมาตรา 369 กรณีเป็นเงื่อนไขที่ต้องมีการชำระซึ่งกันและกัน หรืออาจจะชำระพร้อมกันได้ เรียกว่า “ยื่นหมยยื่นแมว”

กรณีสัญญาต่างตอบแทน เมื่อการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย จะมีปัญหาว่าผู้ที่ไม่ได้รับชำระหนี้จะต้องชำระหนี้ตอบแทนอีกหรือไม่ ปัญหานี้แยกพิจารณา เป็น 2 กรณี คือ กรณีทั่วไป และกรณีที่สัญญา มีวัตถุประสงค์เป็นการ โอนทรัพย์สินสิทธิในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

4.2.1 กรณีทั่วไปของสัญญาต่างตอบแทน

(1) กรณีที่ไม่มีฝ่ายใดต้องรับผิด

กรณีที่ชำระหนี้ไม่ได้เพราะกลายเป็นพ้นวิสัย นอกจากไม่ต้องชำระหนี้แล้ว ยังไม่ต้องรับผิดเพราะการไม่ชำระหนี้ก็ด้วย เพราะเขาไม่มีส่วนผิด แต่ขณะเดียวกันเขาหาจะมีสิทธิจะขอรับชำระหนี้ตอบแทนจากอีกฝ่ายหนึ่งไม่เพราะอีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่มีส่วนผิดเหมือนกัน เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับชำระหนี้ เขาก็ไม่มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ตอบแทนตามหลักต่างตอบแทน ตามมาตรา 369 และมาตรา 372

ตัวอย่าง นาย ก.ทำสัญญาจะขายรถยนต์ให้แก่นาย ข. ต่อมาก่อนถึงกำหนดส่งมอบรถยนต์ไฟไหม้ โดยมีใจความผิดของใคร กรณีนาย ก. ส่งมอบรถยนต์ให้นาย ข. ไม่ได้เพราะเป็นการพ้นวิสัย นาย ก. หลุดพ้นความผิดไม่ต้องส่งมอบรถยนต์ให้นาย ข. และนาย ก. ก็ไม่อาจเรียกให้นาย ข. ชำระราคาารถได้ และนาย ข. จะเรียกค่าเสียหายจากนาย ก. เพราะเหตุไม่ชำระหนี้ก็ไม่ได้ ถ้านาย ข. ชำระราคาไปแล้ว นาย ก. ก็ต้องคืนให้แก่นาย ข.

(2) กรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องรับผิด

กรณีที่เจ้าหนี้จะต้องรับผิด ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ และยังคงมีสิทธิได้รับชำระหนี้ตอบแทน(มาตรา 372 วรรคสอง) เช่น กรณีตัวอย่างข้างต้น หากรถยนต์ไฟไหม้โดยความประมาทเลินเล่อของนาย ข. ดังนี้ นาย ก. หลุดพ้นจากหนี้ไม่ต้องส่งมอบรถยนต์ตามมาตรา 219 วรรคหนึ่ง แต่นาย ก. ยังคงมีสิทธิได้รับชำระราคาจากนาย ข. อยู่

กรณีที่ลูกหนี้ต้องรับผิด ลูกหนี้ต้องรับผิดในการชำระหนี้ไม่ได้และเจ้าหนี้ไม่มีภาระที่จะต้องชำระหนี้ตอบแทน เจ้ายังมีสิทธิเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายอีกด้วย เช่น กรณีตัวอย่างข้างต้น หากนาย ก. ทำให้ไฟไหม้รถยนต์เอง ไม่สามารถส่งมอบรถยนต์ให้แก่นาย ข. ได้ ดังนี้ นาย ก. ต้องรับผิดต่อ นาย ข. ขณะเดียวกัน นาย ข. ไม่ต้องชำระราคาให้แก่นาย ก. และนาย ข. อาจบอกเลิกสัญญาเพราะการไม่ชำระหนี้ (มาตรา 389) และอาจเรียกค่าเสียหายได้อีกด้วยตามมาตรา 391 หรือจะเลือกเอาเพียงเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 218 ก็ได้

4.2.2 สัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

มาตรา 370 กรณีเป็นสัญญาต่างตอบแทน และเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง เมื่อเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมโอนไปยังผู้ซื้อนับแต่ทำสัญญา ดังนั้นผู้ซื้อต้องรับภัยพิบัติตามหลักที่ว่า “ความเสี่ยงภัยโอนไปพร้อมกับกรรมสิทธิ์” หรือ “ภัยพิบัติย่อมตกแก่เจ้าของทรัพย์สิน”